

به نام خدا

تحلیل جرم شناختی سرقت

(مطالعه موردی شهرستان شهرکرد)

مؤلف :

سیمین آزادیان

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

انتشارات ارسطو
(چاپ و نشر ایران)
۱۴۰۱

سرشناسه: آزادیان، سیمین، ۱۳۴۸-
عنوان و نام پدیدآور: تحلیل جرم شناختی سرقت (مطالعه موردی شهرستان
شهرکرد)/مؤلف سیمین آزادیان.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: ۲۰۷ص.
شابک: ۴-۸۸۱-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸-۸۴۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۰۷- ۱۹۹.
موضوع: سرقت -- تحلیل جرم شناختی
رده بندی کنگره: KMH۴۳۱۵
رده بندی دیویی: ۳۶۴/۱۴۲۰۷۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۸۲۷۴۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: تحلیل جرم شناختی سرقت (مطالعه موردی شهرستان شهرکرد)
مؤلف: سیمین آزادیان
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۱
چاپ: مدیران
قیمت: ۸۴۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۴-۸۸۱-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

فهرست مطالب

شماره صفحه	عناوین
۹	مقدمه
۱۳	بخش اول : کلیات، مفاهیم و مبانی نظری پژوهش
۱۵	فصل اول : تحلیل و بررسی جرم سرقت
۱۵	۱-۱- تعریف سرقت
۱۶	۱-۱-۱- سرقت در لغت
۱۷	۱-۱-۲- سرقت در فقه
۱۹	۱-۱-۳- سرقت در حقوق
۲۰	۲-۱- تحلیل جرم سرقت
۲۰	۱-۲-۱- جایگاه سرقت در میان جرایم
۲۲	۲-۲-۱- عناصر متشکله جرم سرقت
۲۲	۱-۲-۲-۱- عنصر قانونی
۲۴	۲-۲-۲-۱- عنصر مادی
۲۵	۲-۲-۳-۱- عنصر روانی
۲۸	۳-۲-۱- انواع سرقت
۲۸	۱-۳-۲-۱- سرقت مستلزم حد به معنی اخص
۲۹	۲-۳-۲-۱- سرقت های تعزیری
۴۱	فصل دوم : انگیزه ارتکاب جرم
۴۱	۱-۲- جایگاه انگیزه
۴۱	۱-۱-۲- مفهوم و ماهیت انگیزه

۲-۱-۲- انگیزه مجرمانه در حقوق کیفری اسلام	۴۳
۲-۱-۳- نگرش اندیشمندان حقوق جزا و مکاتب در خصوص انگیزه	۴۵
۲-۲- تاثیر انگیزه	۴۶
۲-۲-۱- تاثیر انگیزه در تحقق جرم	۴۶
۲-۲-۳- تاثیر انگیزه مجرمانه در تحمل کیفر	۴۸
۲-۲-۳- تاثیر انگیزه در مسئولیت کیفری	۵۰
فصل سوم: جرم شناسی سرقت	۵۳
۱-۳- کلیات جرم‌شناسی	۵۳
۳-۱-۱- تعریف جرم‌شناسی و موضوعات آن	۵۳
۳-۱-۲- مفاهیمی در علل سنجی جرایم	۵۶
۳-۱-۲-۱- علت	۵۶
۳-۱-۲-۲- شرط	۵۷
۳-۱-۲-۳- انگیزه	۵۸
۳-۱-۲-۴- عامل	۵۹
۳-۱-۳- مرور برخی از مکاتب و نظریه‌های جرم‌شناسی	۶۰
۳-۱-۳-۱- مکتب کلاسیک	۶۰
۳-۱-۳-۲- مکتب اثباتی (تحقیقی)	۶۲
۳-۱-۳-۳- مکتب شیکاگو (نظریه زیست بوم انسانی)	۶۳
۳-۱-۳-۴- نظریه معاشرت ترجیحی	۶۴
۳-۱-۳-۵- نظریه یادگیری اجتماعی	۶۴
۳-۱-۳-۶- نظریه نابهنجاری (آنومی)	۶۵
۳-۱-۳-۷- نظریه فشار	۶۶
۳-۱-۳-۸- نظریات فرهنگی و خرده فرهنگی	۶۷
۳-۱-۳-۹- نظریه کنترل اجتماعی	۶۷

۶۸	۲-۳- بزّه دیده شناسی سرقت	۶۸
۶۸	۱-۲-۳- مفهوم بزّه دیده	۶۸
۶۹	۲-۲-۳- سرقت و بزّه دیده	۶۹
۶۹	۱-۲-۲-۳- نقش بزّه دیده در اجرای حد	۶۹
۷۰	۲-۲-۲-۳- سرقت و نقش بزّه دیده	۷۰
۷۱	۳-۲-۳- جبران خسارت بزّه دیده	۷۱
۷۱	۱-۳-۲-۳- شیوه‌های جبران خسارت	۷۱
۷۲	۲-۳-۲-۳- شیوه‌های پرداخت غرامت	۷۲
۷۴	فصل چهارم: سازو کارهای پیشگیری از جرم	۷۴
۷۴	۱-۴- کلیات و مفاهیم پیشگیری	۷۴
۷۵	۱-۱-۴- تعریف و ماهیت پیشگیری	۷۵
۷۵	۱-۱-۱-۴- تعریف لغوی	۷۵
۷۵	۲-۱-۱-۴- معنای اصطلاحی	۷۵
۷۸	۲-۱-۴- انواع پیشگیری از جرم	۷۸
۷۹	۱-۲-۱-۴- پیشگیری‌های متداول	۷۹
۸۰	۲-۲-۱-۴- پیشگیری‌های جدید	۸۰
۸۵	۳-۱-۴- اهمیت و ضرورت پیشگیری از جرم	۸۵
۸۵	۲-۴- پیشگیری از منظرهای مختلف	۸۵
۸۵	۱-۲-۴- پیشگیری از منظر قرآن	۸۵
۹۰	۲-۲-۴- پیشگیری از منظر قوانین	۹۰
۹۱	۳-۲-۴- پیشگیری از منظر لایحه پیشگیری از جرم	۹۱
۹۵	بخش دوم: تحلیل و بررسی داده‌های آماری و ارائه راهکارهای پیشگیرانه	۹۵
۹۷	فصل اول: وضعیت فردی و خانوادگی	۹۷
۹۷	۱-۱- عوامل فردی	۹۷

۹۷ ۱-۱-۱ ساختار جنسی و سن مجرمین
۱۰۱ ۲-۱-۱ مشخصات جسمی و سلامت
۱۰۵ ۱-۲-۱-۱ وضعیت جسمانی
۱۰۵ ۲-۲-۱-۱ وضعیت روانی
۱۰۶ ۳-۱-۱ میزان تحصیلات
۱۰۸ ۲-۱ وضعیت خانوادگی
۱۰۸ ۱-۲-۱ خانواده اصلی (پدری)
۱۱۰ ۱-۱-۲-۱ تعداد نفرات خانواده
۱۱۱ ۲-۱-۲-۱ تحصیلات والدین
۱۱۲ ۳-۱-۲-۱ کنترل از سوی خانواده
۱۱۳ ۴-۱-۲-۱ خصوصیات شخصیتی پدر سارق
۱۱۴ ۵-۱-۲-۱ وضعیت پدر یا مادر از نظر زنده یا متوفی بودن
۱۱۶ ۲-۲-۱ خانواده شخصی
۱۱۶ ۱-۲-۲-۱ تاهل
۱۱۷ ۲-۲-۲-۱ سرنوشت و تعداد فرزندان
۱۱۹ ۳-۳-۲-۱ تحصیلات همسر و ارتباط با اعضاء خانواده
۱۲۰ ۳-۲-۱ طلاق و علت آن
۱۲۴ فصل دوم: وضعیت اجتماعی و اقتصادی
۱۲۴ ۱-۲ وضعیت اجتماعی
۱۲۴ ۱-۱-۲ موقعیت و وضعیت محل سکونت
۱۲۷ ۲-۱-۲ نقش اعتقادات مذهبی، دوستان و رسانه
۱۲۷ ۱-۲-۱-۲ مذهب
۱۲۹ ۲-۲-۱-۲ دوستان
۱۳۳ ۳-۲-۱-۲ رسانه

۱۳۸ ۲-۱-۳- تابعیت و مهاجرت
۱۴۱ ۲-۲- وضعیت اقتصادی
۱۴۲ ۲-۲-۱- جرم و شرایط اقتصادی
۱۴۳ ۲-۲-۲- شغل و میزان درآمد
۱۴۶ ۲-۲-۳- وجه حاصل از سرقت
۱۴۸ فصل سوم: بررسی سرقت در نمونه‌های آماری
۱۴۸ ۳-۱- بررسی سرقت
۱۴۸ ۳-۱-۱- سرقت در فرد و خانواده اش
۱۴۸ ۳-۱-۱-۱- اولین سرقت در فرد سارق
۱۵۰ ۳-۱-۱-۲- نوع سابقه سرقت در فرد
۱۵۱ ۳-۱-۱-۳- نقشه برای ارتکاب سرقت
۱۵۱ ۳-۱-۱-۴- اولین و آخرین سرقت
۱۵۲ ۳-۱-۱-۵- چگونگی قرار گرفتن در مسیر سرقت
۱۵۴ ۳-۱-۱-۶- سابقه سرقت در خانواده سارق
۱۵۵ ۳-۱-۲- انتخاب زمان، مکان، سوژه
۱۵۵ ۳-۱-۲-۱- زمان
۱۵۷ ۳-۱-۲-۲- مکان
۱۵۸ ۳-۱-۲-۳- سوژه
۱۵۹ ۳-۱-۳- انگیزه سرقت
۱۶۱ ۳-۲- بررسی آماری و تاثیر اعتیاد، مجازات و زندان بر مجرمین
۱۶۱ ۳-۲-۱- بررسی آماری سرقت در جامعه مورد پژوهش
۱۶۵ ۳-۲-۲- تاثیر اعتیاد بر سرقت
۱۷۲ ۳-۲-۳- تاثیر مجازات و زندان بر سارقین
۱۷۵ ۳-۳- عوامل و افراد موثر در سرقت (از نظر سارقین)

فصل چهارم : ارائه راهکارهای پیشگیرانه از سرقت	۱۷۷
۱-۴- راهکارهای دینی	۱۷۷
۲-۴- راهکارهای خانوادگی	۱۸۰
۳-۴- راهکارهای اقتصادی	۱۸۳
۴-۴- راهکارهای طراحی محیطی	۱۸۷
نتیجه گیری	۱۹۰
پیشنهادات	۱۹۵
فهرست منابع و مآخذ	۱۹۹
مقالات	۲۰۲
پایان نامه ها	۲۰۲
پیوست الف - پرسشنامه	۲۰۴

مقدمه

در تبیین علل و انگیزه سرقت نظرگاههای متفاوتی طرح شده است و این نشان دهنده عوامل متعدد در وقوع سرقت می‌باشد. باید دید که سرقت از چه عوامل و علل اجتماعی و اقتصادی و یا حالات هیجانی که آنها نیز ممکن است زائیده شرایط اقتصادی و اجتماعی باشند ناشی می‌گردد و یا بر اثر شرائط خاصی پدید می‌آیند یا بر اثر تکرار، تثبیت شده اند سرقت یک نوع رفتار خاص نیست بلکه گسترده ای از رفتارهای متعدد است. در بوجود آمدن آن یک علت وجود ندارد، بطور کلی عوامل و انگیزه‌های مختلفی از جمله خانواده، فقر مادی، فرهنگی و اجتماعی، بیکاری، مهاجرت و غیره در آن تاثیر گذار است پس چندین عامل به هم گره خورده موجب بروز سرقت می‌شود گاهی عوامل مختلف می‌توانند نوعی رفتار را باعث شوند و گاهی نیز انواع مختلفی از رفتارها می‌توانند از عوامل مشابهی ناشی گردند. این تحقیق که جهت بررسی علل و انگیزه موثر بر سرقت به منظور ارائه راهکارهای مناسب جهت پیشگیری و مبارزه با سرقت در شهرستان شهرستان کرد می‌باشد سعی دارد عوامل و انگیزه ای که موجب بروز سرقت در شهرستان کرد می‌گردد را بررسی نماید.

یکی از قدیمی ترین جرایم اموال که شاید از همان ابتدای پیدایش مفهوم مالکیت در میان جوامع بشری به آن مبتلا بوده و معمولاً مجازات‌های سختی برای مرتکبین آن در ادیان و جوامع مختلف پیش بینی شده است جرم سرقت می‌باشد این جرم به دلیل سهل تر بودن ارتکاب آن ((در مقایسه با جرایمی مثل کلاهبرداری)) و محسوس بودن منفعت حاصل از آن ((در مقایسه با جرایم علیه اشخاص)) بخش اعظم جرایم ارتكابی

در کشورهای مختلف را تشکیل می‌دهد و همین کثرت وقوع توجه خاص حقوقدانان را به آن ایجاب می‌کند امروزه در اکثر کشورهای جهان جرم سرقت به دلیل تنوع گوناگون آن به انواع مختلفی که هر یک شرایط خاص و مجازات مخصوص به خود را دارد تقسیم بندی شده است که در این میان می‌توان به سرقت ساده، مقرون به آزار و تهدید، سرقت در شب و نظایر آن‌ها را نام برد.

اما در خصوص انتخاب جرم سرقت بعنوان موضوع تحقیق باید بگوییم در درجه اول نبود تحقیقی کامل که به جنبه‌های جرم شناسی این جرم پردازد و هم ایجاد راهی تازه برای محققین، قضات و وکلاء باز نماید تا با برخورد با این جرم از دیدگاه خشک حقوق جزا به یک نگرش جرم شناسانه و نگاه به علل جرم که در نهایت در تعیین میزان مجازات و دفاع از حقوق مجرمین و بزه دیدگان موثر باشد تغییر دیدگاه دهند و در درجه دوم اهمیت و مرتبه این جرم در جدول جرایم در جامعه به ویژه جامعه آماری مورد نظر تحقیق چه از لحاظ تعداد زیاد مجرمین و چه از نظر بار روانی آن برای جامعه ما را بر آن داشت تا تحقیق را بر این مبنا استوار نماییم.

همچنین سرقت از باسابقه ترین جرایم بشری است که در جامعه‌های مختلف به شیوه‌های گوناگون دیده می‌شود این پدیده در طول زمان دستخوش دگرگونی‌ها و تغییرات زیادی شده اما تنها چیزی که از بدو پیدایش و شکل گیری آن تا کنون ثابت مانده، زشتی و مذمت ماهیت آن است با گذشت زمان، شیوه‌ها و روشهای سرقت نوع اموال و اشیاء مسروقه و وسایل و ابزار مورد استفاده برای ارتکاب آن تغییر یافته است به تعبیر دیگر چون در عصر ما موارد و وسایل گوناگون سرقت و گرایش به آن تغییر یافته، مقابله با آن نیز دشوارتر شده است. (حسینی ۱۳۹۰، ۶۹)

با توجه به آنچه گفته شد و نیز حضور نگارنده در مجتمع قضایی ویژه سرقت (مجتمع قضایی شهید قدوسی مشهد) این انگیزه به وجود آمد تا موضوع پایانه نامه به سمت موضوع سرقت سوق داده شود.

بدیهی است برای رسیدن به چنین هدفی داشتن لوازم و شروطی لازم است لذا بنای

کار را پس از مشورت با اساتید راهنما و مشاور و دیگر دوستان دست اندکار مسائل قضائی و حقوقی بر جمع آوری اطلاعات پرونده ها، پرسشنامه از محکومین این جرم و مصاحبه با مجرمین دیدم که سارق بودن آنها قطعی شده است (پرونده هایی که منتهی به صدور قرار مجرمیت و کیفرخواست در دادسرا شده است و نیز پرونده هایی که در نوبت رسیدگی بوده و یا نسبت به آن حکم صادر شده است) در این خصوص از پرونده های سرقت سه ماه نخست سال ۱۳۹۲ استفاده و بصورت تصادفی یکصد نفر از این سارقین بعنوان نمونه های آماری انتخاب و مورد مصاحبه قرار می گیرند.

برای شناخت هر مطلبی می باید بدو اطلاعات کلی در زمینه آن بدست آورد و سپس به جزئیات توجه نمود و آن را مورد مطالعه و بررسی قرار داد. لذا آمار به کاملترین شکل اطلاعات و حقایق مربوط به هر موضوعی را روشن می سازد و بهترین وسیله ای است که مشخصات موضوع با جامعه مورد نظر را با در نظر گرفتن اوضاع کیفی آنها بیان می دارد. لذا برای رسیدن به این منظور و غنی کردن پژوهش مورد نظر علاوه بر پرکردن پرسشنامه و مصاحبه با متهمین، تعدادی از پرونده های متهمین سرقت مورد بررسی قرار گرفته و طی فرمی برخی از اطلاعات از این پرونده ها استخراج و همچنین از سیستم ثبت پرونده های قضایی (cms) برای استخراج پاره ای از اطلاعات آماری و مواردی در مورد جرم سرقت استفاده می نمایم.

موضوع دیگری که باید به آن پرداخته شود سوالات پرسش نامه و چرایی انتخاب و ترتیب آن هاست بی شک جهت جامع بودن پرسش نامه باید تمام جوانب سنجیده شود که در این خصوص نگارنده مراجعات زیادی به کتاب های جامعه شناسی و جرم شناسی داشته و پس از مطالعه و دیدن روش های آن کتاب ها اقدام به تهیه پرسش نامه به شیوه ای که آمده است نموده ام.

پرسش نامه تهیه شده شامل چهار بخش می باشد:

۱. وضعیت فردی مجرم
۲. وضعیت خانوادگی که خود به دو قسمت خانواده پدری (اصلی) و خانواده

شخصی تقسیم می شود.

۳. وضعیت اجتماعی و اقتصادی

۴. وضعیت جرم سرقت و سابقه کیفری مجرم

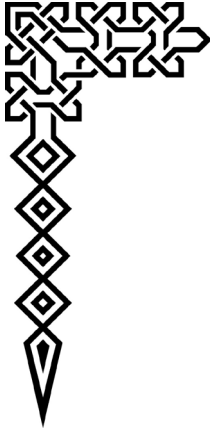
در بخش اول سوالات، یعنی وضعیت فردی نگاه به خود مجرم و ویژگی های فردی وی اعم از بدنی و روانی شده است چرا که کانون تحلیل تعداد زیادی از نظرات جرم شناسی خود مجرم است نه جرم همانند نظریه های اثبات گرایی (زیستی و روانی)

در بخش دوم وضعیت فرد مجرم در خانواده و جایگاه خانواده فرد در اجتماع مورد بررسی قرار گرفته است.

در بخش سوم وضعیت اجتماعی و اقتصادی مجرم مورد پرسش قرار گرفته است. سوالاتی از قبیل وضعیت شغلی و درآمد سارق، جایگاه اعتقادی، تابعیت و....

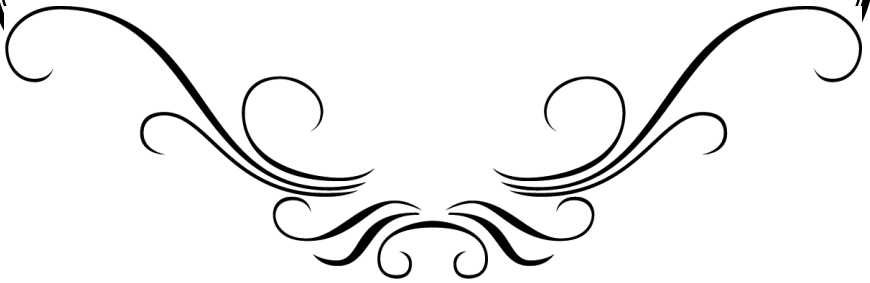
بخش دیگر پرسش نامه بررسی وضعیت سرقت و سابقه آن در خصوص پرسش شونده است این بخش آخرین قسمت پرسشنامه را به خود اختصاص داده است (از سوال ۴۸ تا ۶۸) و این بدین علت است که پس از فراغت از ساختن تصویری از پیشینه مجرم قبل از ورود وی به این جرم خاص، باید پیوندهای وی با جنبه های مهم این جرم سنجیده شود. لذا پرسش های اصلی و اساسی هم چون علل گرایش، شیوه انجام، عملی شدن تفکر مجرمانه و دیگر مولف هایی که مربوط به وقوع جرم سرقت می باشد در این بخش واقع شده است.

حال با توجه به توضیحات ارائه شده و در نظر گرفتن اهمیت فوق العاده علل ارتکاب جرم و نقشی که می تواند این عوامل در کاهش یا افزایش سرقت داشته باشد مسأله اصلی که ما در این پژوهش به دنبال آن هستیم بررسی این موضوع است که چه نوع علت یا عللی به همراه چه انگیزه ای در ارتکاب جرم سرقت موثر می باشد؟

بخش اول

کلیات، مفاهیم و مبانی نظری پژوهش

فصل اول: تحلیل و بررسی جرم سرقت

از زمانی که مالکیت خصوصی در میان بشر به رسمیت شناخته شد متعاقب آن تجاوز به اموال و تعرض به مالکیت نیز جرم تلقی شده و برای آن مجازات منظور شده است از سویی سهولت ارتکاب جرایم اموال و محسوس بودن سود حاصل از آن موجب افزایش ارتکاب این قبیل جرائم نسبت به جرائم دیگر می شود جرائم مالی به صورت های مختلفی تحقق می یابد که مهم ترین آن عبارتند از: سرقت، کلاهبرداری، خیانت در امانت و تخریب جزایی جرم چک پرداخت نشدنی با آن که در بیشتر موارد ماهیتاً نوعی کلاهبرداری است به عللی بطور مستقل به جمع جرائم مالی پیوست است.

۱-۱- تعریف سرقت

برای هر جرمی علاوه بر ملاک و مبنای وضع، تعریفی وجود دارد برخی از جرایم دارای تعریف قانونی و برخی دارای تعریف حقوقی هستند. در حقوق موجود ایران، سرقت از جمله جرایمی است که دارای تعریف قانونی است هر چند تعریف مذکور محل ایراد قرار گرفته است. (البته در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ این ایرادات مرتفع گردیده است) همچنین سرقت از جمله جرایمی است که معنای اصطلاحی و معنای لغوی آن با هم هماهنگ است. در اینجا ابتدا معنای لغوی و سپس معنای فقهی و حقوقی آن را مورد بررسی قرار می دهیم.

۱-۱-۱- سرقت در لغت

سرقت واژه ای عربی از ماده «سَرَقَ»، از مصدر ثلاثی مجرد (سرقه)، به معنای برداشتن چیزی از کسی با حيله و فریب یا از خفا و پنهانی است. سارق که مونث آن «السارقه» است به معنای دزد و استراق سمع از همین ماده به معنای دزدانه گوش دادن است (اسْتَرَقَ مِنْهُ الشَّيْءُ : سَرَقَهُ وَ السَّمْعَ. اسْتَمَعَ مُسْتَخْفِيًا). و نیز گفته اند: «سارق به کسی گفته می شود که به طور پنهانی وارد حرز شود و چیزی را که از آن خودش نیست، بر می دارد»^۱. همچنین سرقت برداشتن مخفیانه چیزی توسط کسی است که حق برداشت آن را نداشته باشد. (اصفهانی ۱۳۸۳، ۲۳۱)

در فرهنگ لغت فارسی نیز سرقت به معنای بردن مال کسی در پنهان و با مکر و فریب که صاحب مال خبردار نشود و نیز گرفتن مال کسی در بیابان و صحرا به زور و یا بردن مال و پول کسی به زور یا مکر و فریب آمده است^۲. و ربودن به معنای چیزی را با تردستی برداشتن و بردن، بلند کردن، به سرعت بردن، به زور و سرعت از شخصی بردن آمده است^۳.

معادل واژه ربودن در زبان فرانسه «Soustraction» و در زبان لاتین «Contrectation» و در زبان عربی «اختلاس» است که همگی به معنای انتقال مال از حیازت بزه دیده (صاحب ید سابق) به حیازت مرتکب بدون رضایت صاحب آن آمده است.

در زبان انگلیسی واژه «Theft» به معنای سرقت لفظی عام است به معنای برداشتن و ربودن مال غیر، بدون رضایت صاحب مال، خارج کردن متقلبانه مال منقول دیگری از تصرف او یا از تصرف کسی که آن را نگهداری می کند (متصرف) بدون رضایت او و به قصد محروم کردن دایمی مالک از منافع آن و به خود اختصاص دادن آن برای استفاده شخصی یا به نفع رباینده. همچنین واژه «Steal» به معنای برداشتن مال دیگری به طور

۱. محمد جعفر حبیب زاده، سرقت در حقوق کیفری ایران، چاپ دوم، تهران، انتشارات دادگستر، ۱۳۸۹، ص ۲۹.

۲. محمد معین، فرهنگ معین، چاپ اول، تهران، نشر نداء، ۱۳۸۱، ص ۵۲۲.

۳. علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، جلد ۱۷، چاپ اول، دانشگاه تهران: موسسه لغت نامه دهخدا، ۱۳۷۷، ص ۳۷۳.

پنهانی و بدون اجازه یا حق قانونی و برداشتن متقلبانه چیز متعلق به دیگری است.^۴

در کامن لو، سرقت به ربودن مال منقول دیگری به قصد محروم کردن دایم مالک از مال خودش تعریف و یک شخص در صورتی متهم به سرقت است که به طور متقلبانه مال متعلق به دیگری را به قصد محروم کردن دایمی مالک از آن، به خود اختصاص دهد در این نظام، عنوان سرقت شامل جرایم متعددی از جمله کلاهبرداری، اخاذی، دخالت در اموال مسروقه، سرقت مقرون به آزار، ورود به منزل مسکونی برای ارتکاب جرم، تخریب می‌شود و رکن اصلی آن تصاحب مال غیر است که کلیه مواردی را مرتکب با مال غیر، برخوردار مالکانه می‌کند شامل می‌شود و در برابر این مفهوم واژه‌های «Theft» و «Larceny» و «Stealing» به کار برده شده است. (حبیب زاده ۱۳۸۹، ۳۱)

۱-۱-۲- سرقت در فقه

در فقه اسلامی، در خصوص تعریف سرقت، بین فقهای امامیه و اهل سنت اتفاق نظر وجود ندارد. در منابع اهل سنت با تقسیم سرقت به سرقت حدی و تعزیری و سپس تقسیم سرقت حدی به سرقت صغری و کبری، از حرابه - قطع طریق - که در فقه امامیه عنوان خاص - محاربه - دارد به سرقت کبری یاد کرده‌اند. در مورد سرقت کبری (حرابه) نیز که در فقه امامیه تحت عنوان «محاربه» مورد بررسی قرار می‌گیرد، اختلاف‌های فراوانی وجود دارد که از بحث ما خارج است. فقها با آن که در بیشتر ابواب فقه پیش از ورود در اصل بحث، ابتدا به تعریف موضوع بحث می‌پردازند، مانند تعریف زنا، محاربه، ارتداد و قتل، اما در خصوص سرقت بدون پرداختن به تعریف آن به بیان شرایط سرقت مستلزم حد پرداخته و تنها برخی از فقها سرقت را تعریف کرده‌اند که آن هم جامع و مانع نیست. (حبیب زاده ۱۳۸۹، ۳۲)

در منابع حدیثی، روایاتی وجود دارد که مضمون آنها حاکی از آن است که امام (ع) در مورد ربودن علنی مال غیر نیز اصطلاح سرقت را به کار برده است. از جمله گفته‌اند:

«قَضَى امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) فِي رَجُلٍ اخْتَلَسَ ثَوْبًا مِّنَ السُّوقِ فَقَالُوا: قَدْ سَرَقَ هَذَا لِرَجُلٍ...»^۵.

با این وجود در منابع فقه امامیه بدون ارائه تعریف جامع برای سرقت، در بیان احکام سرقت، فقط یک نوع سرقت شناخته شده و آن سرقت مستوجب حد است و سرقت تعزیری عنوان مستقلی ندارد. فقها با بیان شرایط اجرای حد سارق ربودن از غیر حرز و به طور علنی را از شمول تعریف سرقت خارج دانسته، آن را با عناوین دیگری از جمله «استلاب، انتهاب، اختلاس، اختطاب و احتیال» مورد حکم قرار داده اند.^۶

علامه حلی می گوید: «شرط اجرای حد سرقت، ربودن مخفیانه است و اگر ربودن علنی و با زور یا ناشی از تصرف در مال امانی باشد، حد قطع جاری نمی شود». (حلی ۱۴۱۰ه.ق، ۱۸۲)

امام خمینی (ره) در موردی که هتک حرز به طور مخفیانه، ولی ربودن مال به صورت آشکار و با زور صورت می گیرد، حد سرقت را منتفی می داند.^۷ از این حکم می توان استنباط کرد که پنهانی بودن، خصوصیت ذاتی سرقت نیست؛ بلکه خصیصه رفتار مجرمانه (ربودن) است و لذا هتک حرز به طور مخفیانه، خصوصیتی ندارد.

«اما اعتبار خصوصیت پنهانی بودن به لحاظ مفهوم سرقت است و عرف در معنای سرقت، پنهان بودن را شرط می داند. لذا اگر حرز را بشکنند و آشکارا از آن مال بردارد، دستش قطع نمی شود؛ زیرا در این حالت از نظر عرفی غاصب است نه سارق. بله اگر آشکارا هتک حرز کند و پنهانی مال را بر باید مفهوم سرقت محقق می شود؛ چون خصوصیت پنهانی بودن، قید ربودن مال است. تا آنجا که بعضی از جمله جواهر و شهید ثانی غیر این حالت (ربودن غیر پنهانی) را اصولاً سرقت ندانسته اند.»^۸

۵. شیخ محمد بن حسن حر عاملی، وسایل الشیعه، جلد ۱۸، قم، انتشارات جامعه مدرسین قم، ۱۴۰۰ه.ق، ص ۵۰۳.

۶. محمدجعفر حبیب زاده، تحلیل ماده ۶۶۵ ق.م.ا.م. مجله قضایی و حقوقی دادگستری، شماره ۲۶، بهار ۱۳۷۸.

۷. سید روح الله موسوی خمینی، تحریر الوسیله، ترجمه علی اسلامی و محمد قاضی زاده، قم، جامعه مدرسین قم دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۶، ص ۶۸۳.

۸. محمد فاضل لنکرانی، تفصیل الشرایعه فی شرح تحریر الوسیله، قم، المطبعه العلمیه، ۱۴۰۶ه.ق، کتاب حدود، ص ۳۹۴.

از مطالب و تعاریف مذکور در منابع فقهی، می‌توان چنین نتیجه گرفت که در نظر مشهور فقها: «سرقت عبارت است از ربودن مخفیانه مال دیگری از حرز مناسب، پس از هتک آن»؛ اما این تعریف شامل سرقت تعزیری نمی‌شود و به این لحاظ ربودن مال غیر در صورتی که واجد شرایط مذکور نباشد، از نظر فقهی ذیل عنوان سرقت قرار نمی‌گیرد.

۱-۱-۳- سرقت در حقوق

قانونگذار پیش از انقلاب بی‌آنکه سرقت را تعریف کند طی مواد ۲۲۲ تا ۲۳۲ قانون مجازات عمومی به بیان حکم سرقت با انواع مختلف آن پرداخته و در عین حال، در آغاز متذکر شده بود: «هرگاه سرقت جامع شرایط مقرر در شرع نبوده، ولی مقرون به تمام پنج شرط ذیل باشد». برخی از حقوقدانان به دلیل عدم ارائه تعریف قانونی سرقت را به این شرح تعریف کرده اند :

«سرقت عبارت از ربودن متقلبانه مال منقول متعلق به غیر است»

این تعریف اشکالاتی داشت: اولاً ربایش همواره با نوعی تقلب صورت می‌گیرد لذا قید متقلبانه در تعریف زاید بود ثانیاً ربایش (جابه جایی مال) ماهیتاً به اموال منقول تعلق می‌گیرد. بنابراین قید «مال منقول» نیز زاید بود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، قانونگذار در ماده ۲۱۲ قانون حدود و قصاص مصوب سال ۱۳۶۱ سرقت را به شرح زیر تعریف کرد: «سرقت عبارت است از این که انسان مال دیگری را به طور پنهانی بر باید». این تعریف نیز ایرادهایی داشت: اولاً ماده یاد شده از سارق تعریف کرده، در حالی که عنوان آن سرقت نخواهد بود و مجدداً همین قید را در بند اول ماده ۲۱۵ به عنوان یکی از شرایط حد ذکر کرده است این قید نشان می‌داد اگر ربودن مال دیگری مخفیانه نباشد سرقت بوده ولی مستوجب حد نخواهد بود. با وجود این در تبصره ماده ۲۱۵ آن قانون آمده بود:

در صورت فقدان یکی از شرایط مذکور، سارق تعزیر می‌شود پیدا است یکی از شرایط یاد شده مخفیانه بودن است که با این فرض، ربودن آشکارا می‌توانست سرقت باشد و این

نوعی تناقض است که در قانون مذکور و تعریف سرقت وجود داشت.

قانونگذار در سال ۱۳۷۰ به موجب ماده ۱۹۷ تعریف سرقت را به این شرح تغییر داد: «سرقت عبارت است از ربودن مال دیگری به طور پنهانی» و در شرایط سرقت حدی در ماده ۱۹۸ قید مخفیانه بودن را حذف کرد. بدین ترتیب اشکال مذکور بر طرف شد ولی اشکالات ماهوی عمده ای همچنان بر این تعریف وارد است. به بیان دیگر در تعریف سرقت قیود و عباراتی به کار رفته که قابل تامل است (ربودن، مال، تعلق به غیر و به طور پنهانی) که به دلیل اطاله بحث به آن نمی پردازیم.

و بالاخره در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به موجب ماده ۲۶۷ سرقت بدین شرح تعریف گردید: «سرقت عبارت از ربودن مال متعلق به غیر است» بنابراین با توجه به آنچه بیان گردید باید گفت که این تعریف فاقد اشکالات مذکور بوده و همچنین در برگیرنده تمام انواع سرقت‌ها است.

۱-۲- تحلیل جرم سرقت

۱-۲-۱- جایگاه سرقت در میان جرایم

حقوق جزا در یک تقسیم بندی قدیمی جرایم را به سه گروه بزرگ تقسیم می نماید: جرایم علیه اشخاص، جرایم علیه اموال و مالکیت، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی که این تقسیم بندی ممکن است در جرم شناسی کلان سودمند باشد اما در جرم شناسی خرد این طبقه بندی‌ها مورد استفاد نیستند.

امروزه جرم شناسان به انواع دیگری از تقسیم بندی روآورده اند مانند جرایم با بزه دیده و جرایم بدون بزه دیده، تمایز بر حسب انگیزه‌ها، تمایز بر مبنای تشخیص رفتار جنایی و طبقه بندی مبتنی بر تعداد شرکت کنندگان، هر کدام از این تقسیمات به شاخ‌های دیگری تقسیم شده است که بر شمردن آن از حوصله این تحقیق خارج است در عین حال جایگاه جرم سرقت در بین این تقسیمات به اجمال مورد بررسی قرار می گیرد.